Project Fan Swiet nei Sâlt

Oplegnotitie bij natuurtoetsen

verkweldering Noard-Fryslân

Bûtendyks

buro bakker adviesburo voor ecologie

Project Fan Swiet nei Sâlt; oplegnotitie bij natuurtoetsen verkweldering Noard-Fryslân Bûtendyks

Status
Definitief

Datum
13 mei 2015

Handtekening
Dagmar Heidinga

Inhoud

1 | Inleiding 5

1.1 Aanleiding 5

1.2 Leeswijzer 5

2 | Het project Fan Swiet nei Sâlt 7

2.1 Beschrijving 7

2.1.1 Inrichtingsmaatregelen 7

2.1.2 Optimalisatie geschiktheid Bokkenpollenpolder en omgeving voor weide- en wadvogels 9

2.1.3 Monitoring 10

2.1.4 Beleving van brakke natuur 10

2.2 Uitvoering 11

3 | Flora- en faunawet 13

3.1 Inleiding 13

3.2 Gevolgen Fan Swiet nei Sâlt 13

4 | Gevolgen voor ganzen 15

4.1 Inleiding 15

4.2 Gevolgen Fan Swiet nei Sâlt voor het voorkomen van ganzen 15

5 | Weidevogels 17

5.1 Inleiding 17

5.2 Gevolgen en consequenties Fan Swiet nei Sâlt 17

6 | Literatuur en bronnen 19

1 | Inleiding

1.1 Aanleiding

In 2013 heeft It Fryske Gea de mogelijkheid verkend om een 209 ha zomerpolder (de Bokkenpollenpolder) in Noard-Fryslân Bûtendyks om te vormen tot kwelder, in combinatie met het realiseren van een zoet-zoutverbinding die gekoppeld is aan het gemaal Vijfhuizen. Voor dit plan heeft Grontmij in 2013 een concept-Inrichtingsplan opgesteld. Dit plan is door Buro Bakker getoetst aan natuurwetgeving en –beleid (Natuurbeschermingswet, Flora- en faunawet, weidevogelbeleid en draagkracht voor ganzen) (resp. Buro Bakker, 2014, Buro Bakker 2013b, 2013c en 2013a). Vanwege verschillende redenen bleek dit verkwelderingsplan niet uitvoerbaar. Het realiseren van een zoet-zoutverbinding is echter een lang gekoesterde wens van It Fryske Gea. Die unieke mogelijkheid doet zich nu voor bij realisatie van gemaal Vijfhuizen en die mogelijkheid wil It Fryske Gea graag benutten. Daarom is realisatie van de zoet-zoutverbinding uit het verkwelderingsplan gelicht en wordt dit nu als zelfstandig project uitgevoerd. Het project, Fan Swiet nei Sâlt, betreft de realisatie van een zoet-zout gradiënt in een deelgebied van de Bokkenpollenpolder met een oppervlak van 33 ha (Laansma et al., 2015).

Het plangebied Fan Swiet nei Sâlt heeft overlap met het totale verkwelderingsplan voor de Bokkenpollenpolder, maar wijkt in lichte mate af van datgene dat is beoordeeld in de natuurtoetsen. Dit document is bedoeld om inzichtelijk te maken waar het plan voor de zoet-zoutverbinding afwijkt en of er gevolgen zijn voor de conclusies van de toetsen. Voor de toetsing van de zoet-zoutverbinding aan de Natuurbeschermingswet wordt een nieuwe rapportage opgesteld. De oplegnotitie zal hier dus niet op ingaan.

1.2 Leeswijzer

Na de inleiding volgt in hoofdstuk 2 een beschrijving van het voorgenomen project Fan Swiet nei Sâlt en de relatie die dit project heeft met het verkwelderingsproject. In de hoofdstukken 3 tot en met 5 wordt beschreven of en in hoeverre de conclusies van respectievelijk de beoordeling inzake de Flora- en faunawet, het provinciale weidevogelbeleid en de draagkracht voor ganzen nog gelden. Hoofdstuk 6 geeft een overzicht van de gebruikte literatuur.

2 | Het project Fan Swiet nei Sâlt

2.1 Beschrijving

Het project Fan Swiet nei Sâlt kent een vijftal hoofddoelstellingen (Laansma et al., 2015):
1. Het creëren van een zoet-zoutovergang die de basis is voor het realiseren van een dynamische, buitendijkse brakke biotoop van ongeveer 33 hectare.
2. Het versterken van broedgelegenheid van weidevogels en wadvogels in en rondom het projectgebied door inrichtingsmaatregelen en extensieve beweidingstrategieën.
3. Het opzetten van een eenduidig monitoringsprogramma voor het krijgen van inzicht in de natuurlijke werking en rijkdom van de brakke biotoop én de broedgelegenheden voor weide- en wadvogels.
4. Het beleefbaar maken van het gebied Fan Swiet nei Sâlt.
5. Het planmatig verspreiden van opgedane kennis en inzichten.

In figuur 1 is de plankaart weergegeven.

2.1.1 Inrichtingsmaatregelen

Voor het creëren van de zoet-zoutgradiënt van 33 hectare zijn er diverse inrichtingsmaatregelen nodig (Laansma et al., 2015; Jongsma & Van Vliet, 2015):

- Doorbreken van de Lontdyk op één plek, afvlakken van de Lontdyk over de breedte van de nieuwe pionierskwelder/brakke habitat;
- Aanleg centrale slenk dwars door het gebied, voldoende diep en watervoerend zodat vis bij de nieuw aan te leggen vispassage (project Gemaal Vijfhuizen) kan komen. Afmetingen van de slenk wordt afgestemd op de beoogde afmeting van het afvoerkanaal voor het gemaal Vijfhuizen. Na de aanleg zorgt de afvoer van water uit de boezem voor het handhaven van een voldoende grote dimensionering. De slenk fungeert tevens als tweedeling van het gebied ten behoeve van beweiding;
- Verwijderen duiker in de bestaande proefverkweldering. De verdere verkweldering en aansluiting op het gemaal Vijfhuizen heeft tot gevolg dat er meer (zee)water wordt afgevoerd via de bestaande slenk in de proefverkweldering. De afmeting van de aanwezige duiker is hierop niet berekend. Deze duiker kan worden verwijderd;
- Verwijderen of afvlakken kades op het tracé van de slenk –daar waar mogelijk behoud en versterking van de cultuurhistorische waarde van het kadepatroon;
- Ten behoeve van bescherming van de te handhaven zomerpolders worden kades aangelegd rondom het gebied op een hoogte van 3.60 m + NAP.

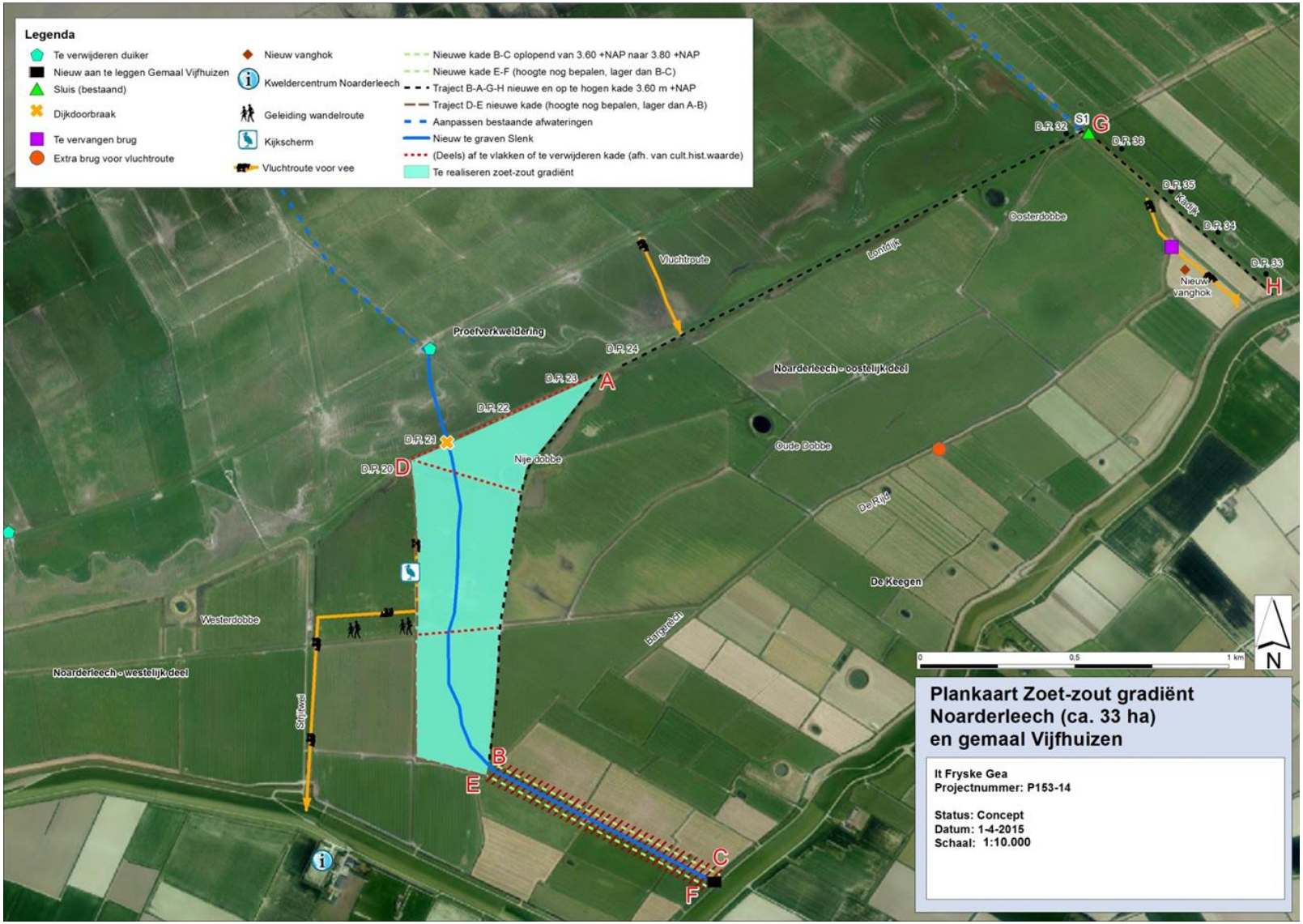

Figuur 1 *Plankaart Fan Swiet nei Sâlt*

2.1.2 Optimalisatie geschiktheid Bokkenpollenpolder en omgeving voor weide- en wadvogels

De Bokkenpollenpolder is een belangrijk gebied voor grondbroeders (weide- en wadvogels). Door kleine inrichtingsmaatregelen in een groot gebied rondom het projectgebied en het toepassen van extensieve beweiding, wil It Fryske Gea de broedvogelgelegenheid voor weidevogels versterken (Buro Bakker, 2013). Door het toepassen van extensieve beweiding (waarbij ook maatregelen voor veeveiligheid en drinkwatergelegenheid horen) in de nabijgelegen polders en het nemen van maatregelen tegen predatie, wil It Fryske Gea ook het broedsucces van wadvogels vergroten. Daarnaast worden de volgende inrichtingsmaatregelen genomen (Laansma et al., 2015; Jongsma & Van Vliet, 2015):

- Voor het realiseren van een plas-dras situatie wordt een slenkvormige laagte (spatwatergeul) aangelegd langs de oostelijke kade naast de centrale slenk. Dit in aansluiting op reeds aanwezige laagtes ter hoogte van de Nije Dobbe. Deze laagtes zijn zeer geschikt als foerageergebied voor kuikens van onder andere de kluut.
- Behoud van de greppelstructuur in de Bokkenpollenpolder.
- Vervanging van drainage in de zomerpolders Keegen en Ferwerderadiel door ondiepe greppels (voor zover in bezit van It Fryske Gea).
- Op verschillende plekken in en naast de Bokkenpollenpolder zullen op enige afstand van bestaande dobben kleine verhogingen in het landschap komen. Die dienen als vluchtheuvels voor kuikens van grondbroeders.
- Inrichtingsmaatregelen voor het weren van grondgebonden predatoren zoals vossen. Het gaat om het benutten van water voor perceelscheidingen en aanbrengen van vossenkerende rasters op twee bruggen.

Voor het beheer van de zoet-zoutgradiënt/kwelder komt er in de nieuwe situatie een optimalisering van de beweidingseenheden. Hiervoor wordt de kennis benut uit de studie naar de invloed van beweiding van de kwelders op de biodiversiteit (zie De Vlas et al., 2013). Het gaat om de inzet van meer rundvee dan paarden en een veedichtheid die beter op de doelen is afgestemd. Dat wil zeggen een afwisselend mozaïek met kort afgegraasde delen en extensiever begraasde kruidenrijkere delen. Een herindeling van de pachtgebieden maakt de uitvoering van deze maatregelen mogelijk (Laansma et al., 2015; Jongsma & Van Vliet, 2015).

Voor optimalisering van de beweidingseenheden is een aantal inrichtingsmaatregelen (deels buiten het projectgebied) nodig (Laansma et al., 2015):

- Verdiept aanleggen bestaande drinkwaterleiding op kruisingen met de nieuwe slenk;
- De bestaande brug over de Ryd dient vervangen te worden om veilige afvoer van het vee uit het oostelijk deel van het Noarderleech mogelijk te maken;
- Er wordt een nieuwe brug aangelegd halverwege de Ryd om een extra vluchtroute mogelijk te maken;
- Omdat in het gebied door de aanleg van de slenk een tweedeling ontstaat met betrekking tot beweiding, is het tevens nodig op het oostelijk deel van het Noarderleech een nieuw vanghok te realiseren ter hoogte van de te vervangen brug over de Ryd;
- Aanleg verhoogde perceelsrand voor de vluchtroute van vee (in overleg met de pachter).

Foto 1 *Beweiding met rundvee leidt tot minder vertrapping van nesten van grondbroeders dan beweiding met paarden*

2.1.3 Monitoring

Voorafgaand aan de inrichtingsmaatregelen is het de bedoeling om met diverse partijen (Waddenacademie, Wadvogelwerkgroep SOVON, etc.) een meerjarig monitoringsprogramma te schrijven. It Fryske Gea zal een projectgroep samenstellen en leiden met deskundigen op het gebied van abiotiek (zoetzout en sedimentatie), vegetatie, weidevogels en wadvogels en aquatische natuur.

- Monitoring vindt plaats op de onderwerpen sedimentatie, verdeling zoet/zout, vegetatie, vis, macrofauna, broedvogels en benutting door ganzen;
- Voorafgaand aan de inrichtingsmaatregelen wordt een 0-meting gerealiseerd;
- Tussentijdse resultaten worden bekend gemaakt en adviezen wordt gegeven enerzijds over beheer van het plangebied en de directe omgeving en anderzijds om kennis mee te geven aan andere projecten waar herstel van zoet-zoutgradiënten voorzien is;
- Een deel van de monitoringsmaatregelen vloeit voort uit het monitoringsplan dat voor gemaal Vijfhuizen is geschreven (A&W en Van Hall, 2014) dat gericht is op de aquatische natuur (Laansma et al., 2015).

2.1.4 Beleving van brakke natuur

De rijkdom aan natuur die zoet-zoutgradiënten met zich meebrengen, is goed zichtbaar. In het plan Fan Swiet nei Sâlt is het expliciet de bedoeling om deze natuurwaarden beleefbaar te maken. Het betrekken van mensen bij de waarde van een zoet-zoutgradiënt biedt de gelegenheid om draagvlak te verkrijgen voor het realiseren van zoet-zoutgradiënten op andere plekken langs de Waddenkust.
Het ontsluiten van het gebied voor belevingsdoeleinden past in het beleid van It Fryske Gea om mensen van natuur, landschap en cultuur te laten genieten. In dit project wilt It Gea bijdragen aan de beleefbaarheid van het Werelderfgoed Waddenzee. Hiervoor zijn de volgende maatregelen nodig:

- Inrichting van een toegangspad vanaf de Strjitwei naar de nieuwe westelijke kade;
- Realiseren van een kijkscherm op de westelijke kade;
- Realiseren informatiepaneel over brakke natuur, vispassage en functie gemaal voor de zoet-zout overgang;
- Organiseren van excursies (Laansma et al., 2015).

2.2 Uitvoering

It Fryske Gea wil het plan eind 2018 gerealiseerd hebben. Bij de uitvoering van het project worden maatregelen getroffen om de verstoring van broedvogels en niet-broedvogels en overige fauna zoveel mogelijk te voorkomen. De uitvoeringsperiode beperkt zich tot de periode 15 juli - 1 oktober (ca. 3 maanden). De beoogde planning ziet er (globaal) als volgt uit (Laansma et al., 2015):

- In 2015 start de ontwikkeling van het monitoringsprogramma (0-meting) en het communicatieprogramma;
- In 2015 en 2016 wordt overgegaan tot het realiseren van de maatregelen voor wad- en weidevogels. Dat gaat zowel over de inrichtingsmaatregelen als over afspraken ten aanzien van beweiding en beheer met de beide pachters.
- In 2017 en 2018 realisatie inrichtingsmaatregelen voor zoet-zoutgradiënt, met zo nodig uitloop in 2019;
- Uitvoering monitoringsprogramma (uitgezonderd nulmonitoring) 2019 tot en met 2021;
- Begin 2022 definitieve oplevering resultaten monitoringsprogramma.

Bij de uitvoering worden ook de volgende regels in acht genomen om verstoring te beperken:

- Er zal worden gewerkt volgens de Gedragscode Flora- en faunawet voor natuurbeheer;
- De werkzaamheden worden uitgevoerd tussen 15 juli en 1 oktober. Hierdoor wordt het broedseizoen van vogels zoveel mogelijk ontzien. Voordat de werkzaamheden worden gestart, wordt in het veld gecontroleerd op de aanwezigheid van broedgevallen. Wanneer binnen een straal van ca. 250 meter van de werklocaties geen broedgevallen worden aangetroffen gaan de werkzaamheden van start. Indien wel broedgevallen worden aangetroffen, zal uitvoering op die locaties worden uitgesteld tot het vertrek van die vogels;
- Uitvoering geschiedt op rustige wijze, voertuigen en machines hanteren een snelheid van max. 15 km/h en gaan vanaf één zijde het veld in;
- De werkzaamheden worden zoveel mogelijk per deelgebied uitgevoerd en afgerond, om de verstoring zoveel mogelijk te concentreren en te beperken;
- In het veld wordt zo min mogelijk uit de voertuigen en machines gestapt. De verstoring die uitgaat van aanwezigheid van mensen is over het algemeen groter dan de verstoring die uitgaat van voertuigen;
- Bij aanwezigheid van slapende vogels worden werkzaamheden een uur na zonsopkomst aangevangen en een uur voor zonsondergang gestaakt.

3 | Flora- en faunawet

3.1 Inleiding

In 2013 is door Buro Bakker in een separate rapportage onderzocht wat de gevolgen zijn van het verkwelderingsplan uit 2013 voor de Flora- en faunawet (Buro Bakker, 2013b). In dit rapport werd met betrekking tot de aanwezigheid van beschermde flora en fauna het volgende geconcludeerd:

- het gebied biedt voor diverse broedvogels geschikte nestgelegenheid. De aanwezigheid van broedvogels leidt tot de noodzaak om de werkzaamheden in eerste instantie buiten het broedseizoen uit te voeren. Wanneer de werkzaamheden worden uitgevoerd conform de voorgenomen werkwijze van It Fryske Gea zullen negatieve effecten op broedvogels kunnen worden vermeden;
- de aanwezigheid van andere soorten met een zware of matig zware beschermingsstatus kan op basis van deze quickscan worden uitgesloten;
- de aanwezigheid van licht beschermde planten en dieren zullen niet leiden tot het vernietigen van hele populaties. Het betreft allemaal algemene soorten waarvan de gunstige staat van instandhouding niet in het geding is. Voor deze soorten geldt een algehele vrijstelling. Op deze soorten is de zorgplicht (artikel 2 Flora- en faunawet) wel van kracht.

3.2 Gevolgen Fan Swiet nei Sâlt

Het plangebied van het project Fan Swiet nei Sâlt overlapt met het projectgebied van de oorspronkelijke verkweldering en daarmee met het in het kader van de Flora- en faunawet toetsing onderzochte gebied. De conclusies ten aanzien van het onderzoeksgebied van 2013 gelden daarmee ook voor het thans voorliggende projectgebied van 33 ha en kunnen onverkort overgenomen worden.

4 | Gevolgen voor ganzen

4.1 Inleiding

In 2013 is door Buro Bakker in een separate rapportage onderzocht wat de gevolgen zijn van het verkwelderingsplan uit 2013 voor de draagkracht van Noard-Fryslân Bûtendyks, en meer specifiek het projectgebied, voor ganzen en het gebruik van binnendijkse terreinen door deze vogels (Buro Bakker, 2013a). Het verkwelderingsgebied is met name van belang voor de brandgans. In deze rapportage werd hierover het volgende geconcludeerd:
“Er zijn geen aanwijzingen dat het gebruik van binnendijkse terreinen door de brandgans als gevolg van de verkwelderingen van de Bokkenpollenpolder zal toenemen. Gezien de ontwikkeling van de aantallen in NFB en het binnendijkse gebied in de afgelopen tien jaar en het huidige beperkte voedselaanbod in het binnendijkse gebied is een wezenlijke verandering in het aantal binnendijks foeragerende brandganzen onwaarschijnlijk.”

4.2 Gevolgen Fan Swiet nei Sâlt voor het voorkomen van ganzen

Uitvoering van Fan Swiet nei Sâlt zal geen wezenlijke gevolgen hebben voor de draagkracht van de Bokkenpollenpolder als foerageergebied voor ganzen, met als numeriek belangrijkste soort de brandgans. Immers, het geprefereerde foerageerhabitat van deze soort, zoete tot licht brakke graslanden, blijft grotendeels in stand in deze polder. Het is daardoor niet aannemelijk dat realisatie van dit deelproject gevolgen heeft voor het aantal binnendijks foeragerende ganzen.

5 | Weidevogels

5.1 Inleiding

In 2013 is door Buro Bakker in een separate rapportage onderzocht wat de gevolgen zouden zijn van het verkwelderingsplan uit 2013 op de weidevogelstand, welke maatregelen getroffen worden om de draagkracht voor deze groep in het buitendijkse gebied te behouden en/of te versterken, wat de effectiviteit van deze maatregelen zou zijn en hoe het verkwelderingsplan zich verhield tot het provinciale weidevogelbeleid (Buro Bakker, 2013c). In deze rapportage werd hierover het volgende geconcludeerd:

Draagkracht en effectiviteit maatregelen
De verkweldering van een groot deel van de Bokkenpollenpolder zal ten koste gaan van de dichtheden van primaire weidevogels. Deze afname zal naar schatting zo'n 60% bedragen. Er worden echter aanvullende maatregelen in het te verkwelderen gebied getroffen die het gebied verdergaand optimaliseren voor typische kweldervogels, maar die mogelijk ook leiden tot een beperktere afname van weidevogels.
Daarnaast worden of zijn de omringende zomerpolders optimaal ingericht voor weidevogels, zodat de draagkracht voor deze groep in Noard-Fryslân Bûtendyks niet wordt aangetast of zelfs wordt verbeterd: tegenover 209 hectare aan verkwelderd gebied komt ten minste 328 hectare geoptimaliseerd weidevogelgebied te staan. De beoogde dan wel reeds uitgevoerde maatregelen zullen er toe leiden dat de omstandigheden in deze polders meer overeen gaan komen met de huidige situatie in de Bokkenpollenpolder, waar de specifieke omstandigheden leiden tot hoge dichtheden broedvogels. Hierdoor zal de draagkracht van deze zomerpolders voor broedende steltlopers worden vergroot, hetgeen zich naar verwachting zal terugvertalen in een toename van de aantallen broedvogels.

Toetsing weidevogelbeleid
Met betrekking tot de voorgenomen verkweldering zijn voor de toetsing aan het provinciale weidevogelbeleid de volgende vragen relevant:

- Is er sprake van significante aantasting van de wezenlijke waarden en kenmerken volgens de Ecologische Hoofdstructuur (EHS)?
- Is er sprake van aantasting van openheid en rust?

Uit de toetsing volgt dat er geen sprake is van aantasting van de wezenlijke waarden en kenmerken van de EHS. Het verkwelderingsproject is zelfs in lijn met de ambities voor Noard-Fryslân Bûtendyks.

Om het verkwelderingsproces mogelijk te maken vinden er enkele ingrepen plaats in het gebied, zoals het graven of verruimen van watergangen en slenken, de aanleg van enkele dammen met duikers en een brug en het doorsteken van dijken. Dit betreft tijdelijke ingrepen, waarna de verkweldering plaats kan vinden en het gebied weer tot rust kan komen. Eén en ander leidt niet tot een structurele aantasting van de openheid en rust in het gebied.

Uit bovenstaande volgt dat het verkwelderingsplan niet in strijd zou zijn met het provinciale weidevogelbeleid.

5.2 Gevolgen en consequenties Fan Swiet nei Sâlt

Met de uitvoering Fan Swiet nei Sâlt zal 33 hectare worden verkwelderd. Tegelijkertijd wordt het overige deel van de Bokkenpollenpolder geoptimaliseerd voor weidevogels (zie paragraaf 2.1.2 van

deze notitie), zowel middels inrichting als middels beheer. Tegenover deze 33 hectare, waar het aantal weidevogels met naar schatting 60% zal afnemen (Buro Bakker, 2013c), staat meer dan 170 hectare aan structureel voor weidevogels te optimaliseren gebied. Bovendien zal het te verkwelderen deel dusdanig ingericht en beheerd worden dat de op voorhand te verwachten afname van 60% naar verwachting lager zal zijn.
De argumenten waarom het oorspronkelijke verkwelderingsplan niet strijd is met het provinciale weidevogelbeleid gelden ook voor de uitvoering van Fan Swiet nei Sâlt.

Uitvoering van Fan Swiet nei Sâlt zal daarom geen wezenlijke gevolgen hebben voor de draagkracht van de Bokkenpollenpolder voor weidevogels en is niet in strijd met het provinciale weidevogelbeleid.

6 | Literatuur en bronnen

- Buro Bakker (2013a); Gevolgen verkweldering voor het binnendijks foerageren van ganzen. Notitie. In opdracht van It Fryske Gea.
- Buro Bakker (2013b); Toetsing Flora- en faunawet voor de verkweldering van Noard-Fryslân Bûtendyks. In opdracht van It Fryske Gea.
- Buro Bakker (2013c); Uitwerking weidevogels in het kader van verkweldering Noard-Fryslân Bûtendyks. In opdracht van It Fryske Gea.
- Buro Bakker (2014); Passende Beoordeling verkweldering Noard-Fryslân Bûtendyks. In opdracht van It Fryske Gea.
- De Vlas, J., Mandema, F., Nolte, S., Van Klink, R. & Esselink, P. (2013); Natuurbeheer van kwelders. De invloed van beweiding op de biodiversiteit.
- Grontmij (2013); Concept-inrichtingsplan Noard-Fryslân Bûtendyks
- Jongsma, J.J. & Van Vliet, E. (2015); Optimalisatie broedvogelbiotoop Noard-Fryslân Bûtendyks 2015-2016. Notitie over beheer-, inrichtings- en pachtmaatregelen ten behoeve van het verbeteren van de biotoop van weide - en kustvogels in kwelders en zomerpolders van Noard-Fryslân Bûtendyks. It Fryske Gea, april 2015.
- Laansma, K., Van Vliet, E. & Bakker, C. (2015); Fan Swiet nei Sâlt, brakke natuur in het Noarderleech. Plan voor het realiseren van een buitendijkse zoet-zoutgradiënt

Colofon

Opdrachtgever

It Fryske Gea

Contactpersoon

E. van Vliet

Uitgevoerd door

Buro Bakker adviesburo voor ecologie BV

Weiersloop 9
Postbus 10034
9400 CA Assen
T 0592 - 313389
info@ burobakker.nl

Projectleiding
Ir. M.S. van Kerkvoorde

Rapportage
Drs. D.E. Heidinga
Ing. J.R. Offereins

Foto's: J.R. Offereins (binnenblad en achterzijde), D.E. Heidinga

Wijze van citeren
Buro Bakker (2015); Project Fan Swiet nei Sâlt; oplegnotitie bij natuurtoetsen verkweldering Noard-Fryslân Bûtendyks